

Talousvaliokunta

Valtioneuvoston selonteko Suomen digitaalinen kompassi

Liikenne- ja viestintävaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko Suomen digitaalinen kompassi (VNS 10/2022 vp): Asia on saapunut talousvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava liikenne- ja viestintävaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- ICT-johtaja Jarkko Levasma, valtiovarainministeriö
- erityisasiantuntija Tiina Hanhike, työ- ja elinkeinoministeriö
- johtava asiantuntija Päivi-Maria Virta, Liikenne- ja viestintävirasto
- johtava arkkitehti Mikko Rauhala, Ilmatieteen laitos
- Mission Lead, Digitalization Janne Järvinen, Business Finland Oy
- johtava asiantuntija Mika Tuuliainen, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- johtaja Kristo Lehtonen, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra
- digi- ja koulutusasioiden päällikkö Joonas Mikkilä, Suomen Yrittäjät ry
- johtava asiantuntija Miia Lindell, Teknologiateollisuus ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- opetus- ja kulttuuriministeriö
- liikenne- ja viestintäministeriö

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Valtioneuvoston selonteko Suomen digitaalisesta kompassista on vuoteen 2030 ulottuva digitalisaatiokehitykseen liittyvä kansallinen strateginen etenemissuunnitelma, joka konkretisoi tieto- ja teknologiapolitiikan tavoitteita. Digikompassin tavoitteet on jaettu neljään osa-alueeseen, jotka ovat digitaalisesti osaava väestö ja työvoima, digitaalinen infrastruktuuri, yritysten digitalisaatio ja digitaaliset julkiset palvelut. Lisäksi digikompassissa asetetaan tavoitteet digitalisaation poik-

Valiokunnan lausunto TaVL 69/2022 vp

kihallinnolliseen johtamiseen. Jokaiselle teemalle on määritelty tavoitteiden lisäksi niiden saavuttamista tukevat avaintulokset. Kansallinen digikompassi perustuu EU:n vuonna 2021 laatimaan digitaaliseen kompassiin.

Digitalisaation ja datatalouden ohjaamiseksi tarvitaan sektorirajat ylittävää johtamista ja yhteistyötä. Tähän tarpeeseen on syksyllä 2021 perustettu digitalisaation, datatalouden ja julkisen hallinnon kehittämisen ministerityöryhmä. Ministerityöryhmän työn tueksi on perustettu ministeriöiden yhteinen digitoimisto, jonka tehtävänä on kehittää pysyvää ja hallinnonrajat ylittävää koordinaatiota. Digitoimisto on myös laatinut nyt käsiteltävänä olevan Suomen digitaalisen kompassin yhteistyössä eri ministeriöiden, virastojen, kuntien sekä sidosryhmien kanssa. Valiokunnan asiantuntijalausunnoissa on todettu, että digiministerityöryhmä ja digitoimisto ovat osoittautuneet toimiviksi yhteistyömekanismeiksi, ja tuotu esiin tarve niiden toiminnan vakinaistamisesta. Selonteossa onkin nostettu yhdeksi tavoitteeksi se, että digitalisaation ja datatalouden mahdollisuudet hyödynnetään täysimittaisesti poikkihallinnollista yhteistyötä edistävän johtamisen kautta.

Talousvaliokunta toteaa, että selonteko kuvaa kattavasti Suomen digitaalisen kehityksen ja datatalouden nykytilaa ja haasteita. Sitä voidaan pitää myös työkaluna digitalisaatiokehityksen johtamisessa ja ohjaamisessa. Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomen kilpailukyvyyn turvaamiseen liittyvä selonteko ohjaa digitalisaation ja datatalouden kehitystä yli hallituskausien. Digikompassi toimii strategisena dokumenttina, joka tarvitsee seuraavassa vaiheessa rinnalleen konkreettisen toteutus suunnitelman. Talousvaliokunta tukee kompassissa esitettyjä tavoitteita ja avaintuloksia. Valiokunta keskittyy lausunnossaan erityisesti yritysten digitalisaatioon liittyviin näkökohtiin.

Yritysten digitalisaatio

Selonteossa tarkastellaan digitalisaatiota ja siihen liittyviä tavoitteita ja toimenpiteitä kokonaisvaltaisesti useista toisiaan täydentävistä näkökulmista. Nämä osa-alueet kytkeytyvät myös monilta osin toisiinsa. Esimerkiksi monipuolinen digitaalialan koulutus ja osaamisen kehittäminen ovat edellytyksiä yritysten digitalisaatiolle. Samoin on yritysten ja julkisten palveluiden digitalisaatioon sisältyvistä eroavaisuuksista huolimatta tärkeää, että näitä toisiinsa kytkeytyviä osa-alueita kehitetään yhdessä. Meneillään oleva digitalisaation ja datatalouden murroksen vuosikymmen haastaa vahvistamaan paitsi hallinnonalojen välistä myös julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyötä. Suomen vahvuuksien hyödyntäminen vaatii pitkäjänteistä, määrätietoista ja sektorirajat ylittävää yhteistyötä sekä strategisesti kohdennettuja investointeja.

Yritysten digitalisaatiota tarkastellaan selonteossa eri tulokulmista: digiteknologioiden ja niihin liittyvän TKI-toiminnan, datapohjaisen liiketoiminnan, pk-yritysten digikyvykkyyksien lisäämisen sekä digivihreän siirtymän ja siinä erityisesti kestävästä kädelläkivaikutuksen ja vientimahdollisuuksien kautta.

Yritysten rooli Suomen digitaalisen kompassin tavoitteiden saavuttamisessa ja talouden uudistamisessa on merkittävä. Digitalisaation hyötyjen saavuttamisessa keskeistä on digitalisaatiota edistävien kärkeknologioiden kehittäminen, käyttöönotto ja kaupallistaminen sekä soveltaminen laajasti läpi elinkeinoelämän. Tämä vaatii yritysten ja korkeakoulujen sekä tutkimuslaitosten yhteistyötä niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. On oleellista varmistaa TKI-inves-

Valiokunnan lausunto TaVL 69/2022 vp

toinnit tunnistettuihin avainteknologioihin ja kasvattaa niihin liittyvien osaamiskeskittymien ko-
koa.

Vaikka Suomi kuuluu digitaalisesti edistyneiden maiden joukkoon, innovaatioiden kaupallista-
minen ja tuominen markkinoille on hidasta. Myös pääomaa on käytettävissä huomattavasti vä-
hemmän kuin monissa kilpailijamaissa. Talousvaliokunta korostaa, että tutkimus- ja kehitystyön
tulosten kaupallisen hyödyntämisen tulisi voida onnistua nykyistä nopeammin ja ketterämmin.
Tämä on olennaista erityisesti sen takia, että erityisesti digitalisaation nopeasti kehittyvillä mark-
kinoilla tuotteen ensimmäiseksi markkinoille tuonut toimija ehtii usein vallata huomattavan osan
markkinoista ja vakiinnuttaa asemansa markkinajohtajana. Tämä puolestaan johtaa helposti
markkinoiden keskittymiseen, jolloin muiden toimijoiden on vaikea päästä markkinoille ja kas-
vattaa omaa toimintaansa markkinoilla. Valiokunta korostaa tehokkaan valvonnan sekä EU-vai-
kuttamistyön olennaista merkitystä sen varmistamiseksi, että uusilla toimijoilla ja innovaatioilla
on pääsy markkinoille ja että markkinat säilyvät kilpailullisina.

Selonteossa todetaan, että Suomi luetaan kansainvälisissä vertailuissa edistyneisiin tekoälymai-
hin ja Euroopassa digitaalisesti edistyneiden maiden tekoälyjohtajiin. Suomen vahvuutena pide-
tään erityisesti korkeatasoista teknologista tutkimusta ja yhteiskehittämistä, joissa julkiset panos-
tukset ja digitalisaatiota vauhdittava innovaatiopolitiikka ovat keskeisiä mahdollistajia. Kun te-
koälyyn kohdistuvat investoinnit kasvavat maailmanlaajuisesti, kärkimaiden joukossa pysymis-
nen edellyttää kasvavia panostuksia uuteen osaamiseen.

Valiokunnan asiantuntijalausunnossa on tuotu esiin, että suomalainen yrityskehitys on hajanainen
kärkiteknologioiden ja datan hyödyntämisen suhteen. Horisontaalisesti läpi elinkeinoelämän ete-
nevää digitalisaatioketjua on mahdollista vauhdittaa erityisesti pk-yritysten digikyvykkyyksiä
parantamalla. Talousvaliokunta pitää tärkeänä, että pk-yrityksiä tuetaan ja ohjataan digitaalisten
ratkaisujen hyödyntämisessä. Digitalisaation pk-yrityksille luomat mahdollisuudet ovat olennai-
sia koko Suomen talouden kasvun ja kilpailukykyyn näkökulmasta.

Talousvaliokunta on korostanut aiemmissa lausunnoissaan (TaVL 57/2022 vp — HE 211/2022
vp ja TaVL 48/2022 vp — HE 154/2022 vp) TKI-toiminnan merkitystä pienempien yritysten ja
start up -yritysten kannalta. Valiokunta on todennut, että TKI-rahoituksen pitää erityisesti mah-
dollistaa innovaatioiden skaalaaminen ja niiden tuominen kaupalliseen käyttöön. Vain siten TKI-
panostukset ruokkivat tehokkaasti talouskasvua ja kilpailukykyä ja vievät eteenpäin vihreää ja di-
gitaalista siirtymää.

Asiantuntijalausunnossa todetun mukaisesti 4 %:n TKI-tavoitteen saavuttamisella olisi merkittä-
vä vaikutus digitalisaatiota edistävien teknologioiden kehitykseen ja digikompassin toteutuk-
seen, mikäli panoksia kohdennetaan merkittävästi digitalisaatiota edistävään toimintaan. TKI-ra-
hoituksen saatavuus vaikuttaa myös mahdollisuuksiin tarttua datatalouden kehitysmahdollisuuks-
iin EU-tasolla. Digiteknologioiden ja datan hyödyntämisellä liiketoiminnassa on usein yhteys
yrityksen kasvuhakuisuuteen. Yritysten digitaalinen kyvykkyys tukee innovaatioita, kilpailuky-
kyä ja hyvinvointia yhteiskunnassa.

Selonteossa todetun mukaisesti digitalisaatioketjua on luonut uudenlaisia turvallisuushakia, ku-
ten kyberhyökkäyksiä, informaatiovaikuttamista sekä tieto- ja identiteettivarkauksia. Kybertur-

Valiokunnan lausunto TaVL 69/2022 vp

vallisuuden merkitys korostuu Venäjän hyökkäyssodan ja muun globaalin epävarmuuden johdosta. Talousvaliokunta on turvallisuusympäristön muutosta koskevasta ajankohtaiselonteosta antamassaan lausunnossa (TaVL 23/2022 vp — VNS 1/2022 vp) todennut mm., että turvallisuusympäristön heikkeneminen, palveluyhteiskunnan digitalisaatio ja verkottuneisuus ovat laajentaneet kriittiseen infrastruktuuriin kohdistuvaa uhkanäkymää tavalla, joka voi tehdä nykyiset suojaustoimet osin riittämättömiksi.

Valiokunta yhtyy selonteon toteamukseen siitä, että Suomella on hyvät valmiudet rakentaa turvallista ja toimintavarmaa yhteiskuntaa. Puute alan osaajista on kuitenkin suuri haaste niin kyberturvallisuuden kehittämisessä kuin yleisemmin digitalisaatiossa. Talousvaliokunta pitää tärkeänä varmistaa, että Suomesta löytyy riittävästi tarkoituksenmukaista koulutustarjontaa ja kyberosaimista. Yrityskentän osalta tieto- ja kyberturvallisuuden tason arvioidaan selonteossa olevan kokonaisuudessaan melko hyvä, joskin erot yritysten välillä voivat olla suuria. Myös valiokunta pitää tärkeänä, että pienyritysten kykyyn huolehtia tietosuojasta ja -turvasta sekä kyberturvallisuudesta kiinnitetään aiempaa enemmän huomiota.

Toimeenpano ja seuranta

Talousvaliokunta toteaa, että digitalisaatioon liittyy paljon hyötyjä ja mahdollisuuksia, mutta tarvitaan myös mittareita, joiden avulla näitä hyötyjä voidaan konkreettisesti mitata ja arvioida niiden vaikutuksia.

Selonteossa todetaan, että digikompassin toimenpiteet ja niiden edellyttämät investoinnit on tarkoitus päivittää toimeenpano-ohjelmaan hallituskausittain. On tärkeää laatia toimenpiteille toteuttamiskelpoinen toimenpidesuunnitelma ja varmistaa riittävä rahoitus tavoitteisiin pääsemiseksi. Toimenpiteillä tulee turvata Suomen kyky vastata globaaliin kilpailuun ja suomalaisen yhteiskunnan haasteisiin sekä varmistaa, ettei Suomi jää jälkeen digitaalisessa kehityksessä.

Saadun selvityksen mukaan digitaalisen kompassin tavoitteiden seurantaan valmistellaan Digisalkku-työkalua sekä määritellään mittareita avaintulosten seurantaan. Nämä perustuvat jo tehtyyn työhön ja ovat keskeisiä työkaluja digitalisaatiokehityksen ajantasaisen tilannekuvan muodostamiselle ja digitalisaation johtamiselle. Talousvaliokunta yhtyy asiantuntijalausunnon näkemykseen siitä, että tätä työtä tulee jatkaa osana digitalisaation poikkihallinnollista johtamista ja digitaalisen kompassin toimeenpanoa.

Digitaalisen kompassin toimeenpanoon tulee osallistumaan laaja joukko toimijoita yhteiskunnan eri sektoreilta. On tärkeää, että toimeenpanevat tahot ovat laajalti myös määrittelemässä toimenpiteitä, joilla yhteiset tavoitteet saavutetaan. Digikompassin tavoitteiden ja avaintulosten edellyttämät investoinnit voidaan alustavasti arvioida toimeenpanosuunnitelman valmistuttua keväällä 2023. Toimeenpanosuunnitelman yksittäisistä toimenpiteistä päätetään normaalien kehys- ja talousarvioprosessien mukaan.

Selonteossa todetun mukaisesti digikompassin toimet kohdentuvat erityisesti valtionhallintoon, mutta sen tavoitteena on tuoda sidosryhmät mukaan kansallisten tavoitteiden edistämiseen ja innostaa sidosryhmiä huomioimaan kansalliset tavoitteet strategioissaan ja toimintansa kehittämisessä. On tärkeää, että digikompassin toimeenpanoa suunnitellaan ja seurataan yhdessä yksityi-

Valiokunnan lausunto TaVL 69/2022 vp

sen sektorin sidosryhmien kanssa. Valiokunta korostaa avoimuuden ja sidosryhmäyhteistyön merkitystä digikompassin toimeenpanon valmistelussa ja pitää elinkeinoelämän mukanaoloa toimeenpanossa keskeisenä.

Valiokunta pitää digikompassin koordinoitun toimeenpanon jatkamista ja vahvistamista tärkeänä. Verkostomainen digijohtamismalli sekä digiministeriryhmän toiminta ja digitoimisto on valiokunnan näkemyksen mukaan syytä vakiinnuttaa pysyväksi osaksi valtioneuvoston toimintaa.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Talousvaliokunta esittää,

että liikenne- ja viestintävaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 20.1.2023

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Sanni Grahn-Laasonen kok
varapuheenjohtaja Katri Kulmuni kesk
jäsen Atte Harjanne vihr
jäsen Mari Holopainen vihr
jäsen Hannu Hoskonen kesk
jäsen Sakari Puisto ps
jäsen Minna Reijonen ps
jäsen Janne Sankelo kok
jäsen Veikko Vallin ps
jäsen Tuula Väättäinen sd
jäsen Johannes Yrttiaho vas
varajäsen Juha Mäenpää ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Maiju Tuominen